

ՇԻՐԱԿԻ Մ.ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝ Ինտեգրված դասերի դերը «Ֆիզիկա» առարկայի ուսուցման
գործընթացում

ԿԱՏԱՐՈՂ ԹԻՎ 41 ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՖԻԶԻԿԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ՝
Ժաննա Ստեփանյան

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ Գոհար Մկրտչյան

ԳՅՈՒՄՐԻ 2023
Բովանդակություն

Ներածություն	3
Գլուխ 1. ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԴԵՐԸ ՖԻԶԻԿԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՊՐՈՑԵՍՈՒՄ	5
Գլուխ 2. ԻՆՏԵԳՐՈՒՄԸ ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ	9
2.1 Ֆիզիկան և մաթեմատիկան.....	12
2.2 Ֆիզիկան և ինֆորմատիկան.....	1Ошибка! Закладка не определена.
2.3 Ֆիզիկան, կենսաբանությունը և ինֆորմատիկան.....	14
2.4 Ֆիզիկան և քիմիան	15
2.5 Ֆիզիկան և աշխարհագրությունը.....	15
2.6 Ֆիզիկան և ՆԶՊ-ն	15
2.7 Ֆիզիկան և Գրականությունը	16
Փորձարարական մաս	18
Եզրակացություն.....	19
Օգտագործված գրականության ցանկ	20

Կրթությունը գիտելիքների քանակը չէ,
այլ լիակատար ըմբռնումն ու հմուտ
կիրառումն այն ամենի, ինչ գիտես:
ԱՌՈԼՖ ԴԻՍԵՐՎԻԳ

Ներածություն

Թեմայի արդիականությունը:

Ժամանակակից կրթական համակարգը պահանջում է, որ դպրոցը յուրաքանչյուր երեխայի համար ապահովի բարձրորակ կրթություն, ինչը կապահովի նրա հետագա զարգացումը և կրթության հնարավորությունը: Կրթության նպատակների փոփոխությունը հանգեցնում է ուսուցման մեթոդների փոփոխության: Մշակվում են նոր ուսումնական ծրագրեր, որոնք ներդնում են առարկայի բովանդակության արտացոլման նոր մոտեցումներ ինտեգրված կրթական տարածքների միջոցով: Այսօր կարևոր է ինտեգրված դասեր անցկացնելը և ընդհանրապես միջառարկայական ինտեգրումը:

Բնագիտական առարկաների ուսուցման ժամանակ միջառարկայական կապերի իրագործումը նպաստում է գիտելիքների խոր և բազմակողմանի յուրացմանը, գիտական հասկացությունների և օրենքների ձևավորմանը, ուսումնական գործընթացի, բնության և հասարակության մեջ երևույթները փոխկապվածության մեջ ընկալելուն: Բացի այդ, դրանք նպաստում են սովորողների գիտելիքների գիտական մակարդակի բարձրացմանը, զարգացնում են տրամաբանական մտածողությունը և ստեղծագործական ունակությունները:

Միջառարկայական կապերի իրագործումը հնարավորություն է ստեղծում խնայելու ժամանակը, սովորողների ընդհանուր ուսումնական կարողությունների և հմտությունների ձևավորման համար ստեղծելու նպաստավոր պայմաններ:

Ինտեգրված կրթությունը դարձել է կրթության ժամանակակից ուղղություններից մեկը որը մեծ դժվարությամբ է ճանապարհի բացում Հայաստանի Հանրապետության կրթական համակարգ:

Ինտեգրված դասը դասի հատուկ տեսակ է, որը համատեղում է միաժամանակ մի քանի առարկաների ուսուցումը մեկ թեմա կամ երևույթ ուսումնասիրելիս:

Հանրակրթական դպրոցի պահանջներին համապատասխան՝ այսօր մեծանում է բնագիտամաթեմատիկական առարկաների միջև կապերի բացահայտման դերն ու նշանակությունը: Այն ճիշտ և խելացի կազմակերպելու դեպքում կհարստանան և

կընդլայնվեն սովորողների գիտելիքները: Ժամանակակից գիտության բոլոր ճյուղերը սերտորեն կապված են, և դա պետք է արտահայտվի նաև դասավանդման ընթացքում:

Գլուխ 1-ում խոսվում է տեղեկատվական հաղորդակցական տեխնոլոգիաների դերի և նշանակության մասին ֆիզիկայի ուսուցման պրոցեսում: Այսօր ՏՀՏ-ները հնարավորություն են տալիս ստեղծել վիրտուալ միջավայրեր, որտեղ հնարավոր է իրականացնել տարբեր քննարկումներ, նախագծեր, ակտիվ ուսումնասիրություն և այդ ամենն առանց տարածության և ժամանակի սահմանափակման: Դասապրոցեսում կիրառելով ՏՀՏ-ները կարելի է լավագույնս համադրել դասավանդման այս կամ այն մեթոդի հետ և ստանալ փայլուն արդյունք: Ի վերջո այն թույլ է տալիս ուսուցչին ու աշակերտին հաղորդակցվել միևնույն միջավայրում և նույն «լեզվով»:

Գլուխ 2-ում՝ «Ինտեգրումը կրթական գործընթացում», խոսվում է այն մասին, թե ինչ է ինտեգրումը, ինչպե՞ս պատրաստել միասնական դաս: Ֆիզիկայի ուսուցիչը, այլ առարկաների ուսուցիչների հետ համագործակցելով, միջառարկայական կապերի միջոցով իրականացնում է ուսումնադաստիարակչական խնդիրների ամբողջական լուծում: Ուսուցիչները դժվարություններ են ունենում միջառարկայական կապերը գործնականում կիրառելու ժամանակ: Հիմնական պատճառը կոնկրետ թեմաներում միջառարկայական կապերի իրագործմանն ուղղված բավարար մեթոդական նյութերի բացակայությունն է, ինչպես նաև ուսուցիչների՝ միասին աշխատելու, համագործակցելու թույլ կարողությունը: Սակայն ժամանակակից ուսուցիչը ֆիզիկայից միջառարկայական կապեր իրագործելիս պետք է կարողանա ստեղծագործական մոտեցում ցուցաբերել: Դրա համար նա պետք է տիրապետի տեսական հարցերին և խելամիտ օգտագործի մեթոդական նյութերը, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ընձեռած հնարավորությունները՝ գտնելով ֆիզիկայի ուսուցման ժամանակ միջառարկայական կապերի իրագործման նոր ձևեր և ուղիներ՝ հաշվի առնելով առարկայական ծրագրերն ու չափորոշիչները:

Հետազոտական աշխատանքի նպատակն է՝ ուսումնասիրել ինտեգրված դասերի օրինակներ ֆիզիկա առարկայի ուսուցման գործընթացում:

ԳԼՈՒԽ 1. ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԴԵՐԸ ՖԻԶԻԿԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՊՐՈՑԵՍՈՒՄ

Տեղեկատվական տեխնոլոգիաները ուսուցչի համար անփոխարինելի են որպես գիտելիքների աղբյուր և գործիք, որով կարելի է կառուցել դասը: Ֆիզիկայի դասերին համակարգիչը որպես գործիք օգտագործելու համար ուսուցչին անհրաժեշտ են տեղեկատվության տարբեր կրիչների հետ աշխատելու, համացանցից տեղեկություններ որոնելու, կոլեգաների հետ հաղորդակցվելու, տեքստերի հետ աշխատելու, ինչպես նաև շնորհանդեսներ ստեղծելու հմտություններ: Այդ հմտությունները ձևավորվում են գործնական աշխատանքներ կատարելիս:

Դպրոցում ժամանակակից դասավանդումը բախվում է ուսումնասիրվող առարկայի նկատմամբ սովորողի ցածր հետաքրքրության խնդրի հետ: Դպրոցական այնպիսի առարկան, ինչպիսին ֆիզիկան է, հասարակությունը վաղուց վերաբերվում է որպես ամենաբարդ կատեգորիայի: Մանկավարժի առջև խնդիր է դրվում արթնացնել հետաքրքրություն, հատկապես ֆիզիկայի ուսուցման սկզբնական էտապում երեխաներին չվախեցնել առարկայի բարդությամբ:

Այսօր հատկապես կարևոր է զարգացնել սովորողի տեղեկատվական գործունեությունը, ձևավորել հետաքրքրություն կրթության պրոցեսի, որոնման ունակությունների, տեղեկատվության յուրացման և կիրառման նկատմամբ, ինչը թույլ կտար դպրոցականին ժամանակակից արագ փոփոխվող աշխարհում հեշտությամբ կողմնորոշվել:

Ստեղծվում են նոր տեխնոլոգիաներ, մշակվում են դասավանդման նոր մեթոդներ, ի հայտ են գալիս դասերի անցկացման նոր ոչ ստանդարտ ձևեր, տարբերակված ծրագրեր և այլն: Շատ բաներում հաջողությունը կախված է ուսուցչի վարպետությունից: Սակայն անհրաժեշտ արդյունքի հնարավոր է չհասնել, եթե հաշվի չառնվի երեխայի անհատական ընդունակությունները:

Էական է այն փաստը, որ աշակերտին մենք նախ պիտի սովորեցնենք ինքնուրույն սովորել, որպեսզի հետաքրքրությունն ու արդյունավետությունը, շարունակական լինեն ողջ կյանքի ընթացքում: Ուստի պետք է աշակերտի մոտ զարգացնել նախ և առաջ ստեղծագործական, քննադատական մտածողություն,

ինքնուրույն որոշումներ կայացնելու ունակություն և ձևավորել մշտապես սովորելու պահանջ, ինչպես նաև ձեռք բերված գիտելիքներն առօրյայում ակտիվորեն կիրառելու կարողություն: Միայն այս պարագայում հնարավոր կլինի անցում կատարել ուսումնական աշակերտակենտրոն գործընթացի, ուր ուսուցիչը կկարողանա հիմնականում հանդես գալ օժանդակողի, ղեկավարողի դերով:

Տեղեկատվական-հաղորդակցական տեխնոլոգիաները սովորողների համար մի շարք հնարավորություններ են ստեղծում հանդես գալով և՛ որպես դասավանդման գործիք ուսուցչի համար, և՛ հետազոտության, դասի կազմակերպման ու կառուցման, ուսումնառության և գործունեության գործիք՝ ուսուցչի և աշակերտի համար: Տեխնոլոգիաների միջոցով հնարավոր է վերացնել այն խոչընդոտները, որոնց հանդիպում են ամբողջ աշխարհում: Հզոր ծրագրերն ու համացանցը փոխում են գիտելիքներ ձեռք բերելու մեր ուղիներն ու հնարավորությունները, ուսուցման նորարարական եղանակները վերափոխում են նաև դասարանում դաս անցկացնելու գործելակերպը: Ավելին, տեխնոլոգիաներն աշակերտներին և ուսուցիչներին նոր պահանջներ են ներկայացնում. նրանք պետք է ունենան 21-րդ դարում պահանջվող բոլոր հմտությունները՝ համագործակցության, հաղորդակցման և տեղեկատվական կառավարման կարողություններ, ինչպես նաև նրանց պետք է հասանելի լինեն ուսման օժանդակող այն բոլոր միջոցները, որոնք հնարավոր են դարձնում այդ կարողությունների օգտագործումը: Ժամանակակից կրթական տեխնոլոգիաների օգտագործումը թույլ է տալիս ռացիոնալ կազմակերպել ուսուցման պրոցեսը, հասնել լավ արդյունքների:

Համակարգչային տեխնոլոգիաները ֆիզիկայի դասերի ժամանակ առաջարկում են.

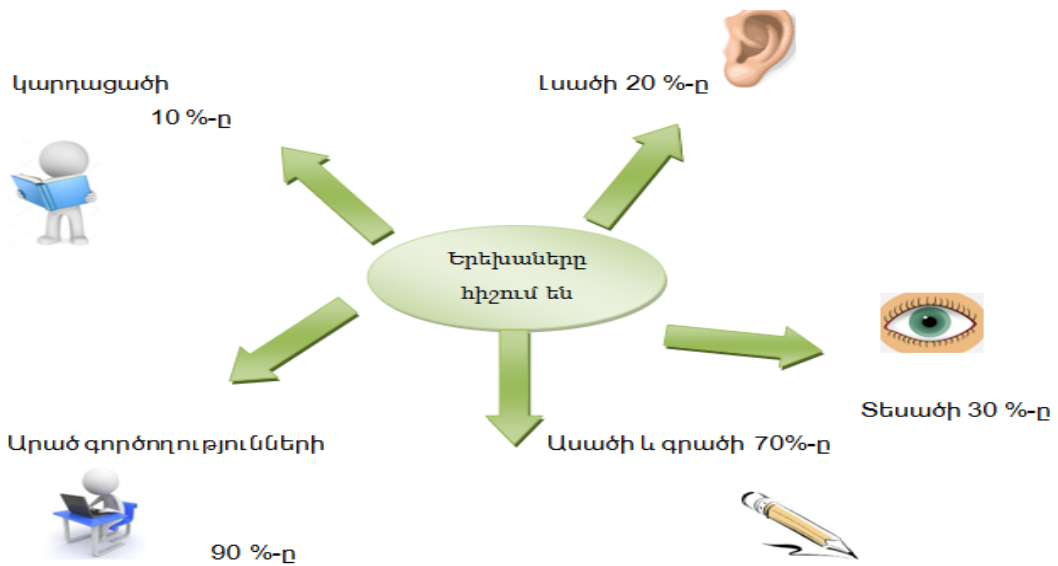
- ✓ Մուլտիմեդիայի օգտագործում ուսումնական նյութը սովորելու ժամանակ
- ✓ Համակարգիչների ինտենսիվ օգտագործում սովորողների և ուսուցիչների ամենօրյա ուսումնական աշխատանքներում որպես գործիք
- ✓ Ֆիզիկա սովորեցնելու բովանդակության փոփոխություն
- ✓ Ֆիզիկայի միջառարկայական կապերի իրականացումը այլ ուսումնական առարկաների հետ
- ✓ Սովորողերի ինքնուրույն որոնողական մեթոդների և հետազոտական աշխատանքների զարգացում
- ✓ Սովորողների համատեղ խնդիրը լուծելու ունակություն
- ✓ Ուսումնասիրվող նյութի շրջանակում համացանցի օգտագործմամբ տեղեկատվության որոնում և մշակում
- ✓ Էլեկտրոնային աղյուսակների օգտագործում խնդիրների լուծման համար

- ✓ Վիրտուալ գործնական և լաբորատոր աշխատանքների իրականացում
- ✓ Նոր բովանդակությամբ աշխատանքներին, նոր մեթոդներին և ուսման կազմակերպման ձևերին ուսուցիչների նախապատրաստում:

Մեր դպրոցի համակարգչային հագեցվածությունը թույլ է տալիս դասերի ժամանակ օգտագործել համակարգչային տեխնոլոգիաներ: Հիմա ֆիզիկայի դասերը առանց համակարգչի հազվադեպ են շրջանցվում, որովհետև այն միաժամանակ և՛ հեռուստացույց է, և՛ մագնիտաֆոն, և՛ փորձնական սարքավորում, և՛ տեղեկատու, և՛ խնդրագիրք, և՛ գիտելիքների ստուգման միջոց:

Տեղեկատվական տեխնոլոգիաները մեծացնում են դասի տեղեկատվությունը, ուսման էֆեկտիվությունը, դասին տալիս են շարժողունակություն և արտահատչություն:

Հայտնի է, որ լսողական օրգանների միջոցով միջին հաշվով յուրացվում է տեղեկատվության 20%-ը, տեսողական օրգանների օգնությամբ՝ 10%-ը: Իսկ եթե ընկալման օրգանների վրա ազդենք համատեղ, տեղեկատվության յուրացումը կարող է հասնել համարյա 65%-ի:

Ներկայացնենք ՏՀՏ գործիքների օգտագործման հիմնական առանձնահատկությունները, որոնք կօգնեն ուսուցչին դասի ժամանակ ստեղծել բարենպաստ պայմաններ և հասնել նյութի յուրացման բարձր մակարդակի.

- դիդակտիկ նյութերի ստեղծում և նախապատրաստում /առաջադրանքների տարբերակներ, աղյուսակներ, սխեմաներ, գծագրեր, ցուցապաստառներ և այլն/
- ուսումնական նյութի վերաբերյալ պրեզենտացիայի /շնորհանդես/ ստեղծում
- պատրաստի ծրագրային արտադրանքի օգտագործում

- դասին նախապատրաստվելու, արտադասարանական միջոցառումների, ինքնակրթության համար ինտերնետ ռեսուրսների փնտրում և օգտագործում
- տեքստային աշխատանքների ստեղծում:

SՀS-ների օգտագործմամբ ուղեկցվող դասերը իրենց պարզության, գեղեցկության և տեսանելիության շնորհիվ ուսումնական նյութի ընկալման ընթացքում առավել մեծ տպավորություն են թողնում սովորողների հոգեբանա-հուզական ֆոնի վրա: Ֆոտոնկարների, տեսանյութերի, գծագրերի, շարժանկարների, ձայնի օգնությամբ դասի անցկացումը գրավում է դպրոցականներին: Այդ տիպի դասերի ընթացքում դասարանում ստեղծվում է իրական շփման իրավիճակ, որի ժամանակ երեխաները ձգտում են իրենց մտքերն արտահայտել սեփական բառերով, հաճույքով են կատարում առաջադրանքները, ուսումնական նյութի հանդեպ մեծ հետաքրքրություն են ցուցաբերում:

ԳԼՈՒԽ 2. ԻՆՏԵԳՐՈՒՄԸ ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

«Ինտեգրում» բառի հասկացությունը ծագում է լատիներեն «ամբողջ թվից», որը նշանակում է «ամբողջություն»: Ինտեգրումը ենթադրում է դպրոցում ուսումնասիրվող առարկաների միասնական կրթական տարածքի վերականգնում:

Ինտեգրված դասը ժամանակակից մեթոդիկայի նորույթներից մեկն է: Ինտեգրված դասի միջոցով արտահայտվում են միջառարկայական կապերը: Այն կարելի է անցկացնել տարբեր առարկաներից: Ինտեգրված դասերը միավորում են տարբեր առարկաների մասնագետների ուժերը և ստեղծում միջառարկայական կապերով հարուստ դասերի օրինակներ, որոնք բազմակողմանի գիտելիքներ են ապահովում, հետաքրքիր ու բովանդակալից են դարձնում ուսումնական գործընթացը: Ինտեգրված դասը հանրային կրթության ձևերից մեկն է: Այն իրականացնելու համար պահանջվում են նախապատրաստական լուրջ ջանքեր, սակայն փորձը ցույց է տվել, որ այդ դասերի արդյունավետությունը բավականին բարձր է: Հիմնականում երկու փոխկապակցված առարկաների դասի ընթացքում՝ 45-90 րոպե ունենում ենք աշխատող, ներդաշնակ սովորողներ:

Ինտեգրացված դասերը հզոր խթան են հանդիսանում սովորողի հոգեկան գործունեությունում: Սովորողները սկսում են վերլուծել, համեմատել, որոնել երկու օբյեկտների ու երևույթների միջև կապը: Այն հոգնածությունը, ծանծրույթը, որը սովորողների մոտ նկատվում է միանման դասից, վերանում է, այս դեպքում դասը առաջացնում է հետաքրքրություն: Ինտեգրված դասերը հաճախ ուղեկցվում են բացահայտումներով ու հայտնագործություններով, առաջ է գալիս հետազոտական աշխատանքը: Բացի վերը նշվածից, այս տեսակ դասերը ստեղծագործ ուսուցչին հնարավորություն են տալիս հասնել նոր մակարդակի, բացահայտել իր համար տեղեկություններ, մտնել նոր փուլ, իսկ սովորողին՝ զարգացնել ստեղծագործական մտածողությունը, ինքնակրթվելու հնարավորություն ստեղծել: Ընդ որում, ուսումնական նյութերը պետք է լինեն մատչելի, ոչ ծանրաբեռնված, դասարանում ուսումնական գործընթացը պետք է համապատասխանի սահմանային ծավալին: Սովորողը պետք է ստանա այնքան տեղեկություն, որ չխճճվի նյութերում:

Ինչպե՞ս պատրաստել միասնական դաս: Ինտեգրված դասը սովորաբար նախապես պլանավորվում է, անհրաժեշտ է դասի մանրամասն պլան կազմել: Այն իր բարդության պատճառով, պահանջում է սցենար, ոչ թե պարզ պլան կամ ուրվագիծ:

Ինտեգրված դաս պլանավորելիս, ուսուցիչները պետք է որոշեն իրենց համատեղ հետաքրքրությունը՝ ինտեգրելու իրենց առարկաները: Երկու ուսուցիչներն էլ պետք է տեղյակ լինեն, որ ունենալու են շատ աշխատանք և շատ ժամանակ ու ջանք, շատ ավելին, քան դասերը առանձին պատրաստելն ու անցկացնելը:

Դասի պլանավորման ընթացքում առաջարկում են անհրաժեշտ տեղեկատվության հավաքման և համակարգման մի քանի կետ, որոնց պետք է ուշադրություն դարձնել.

1. որտեղ (ո՞ր դասարքում կամ կայքում) է անհրաժեշտ նյութը
2. հարակից առարկայում ե՞րբ է ուսումնասիրվում տվյալ նյութը
3. հարակից առարկայի նյութի համառոտ նկարագրությունը
4. ի՞նչ մեթոդ կամ հնար է նպատակահարմար կիրառել հարակից առարկայի նյութին անդրադարձնելիս
5. հետագայում ո՞ր առարկայում կարող է օգտագործվել ֆիզիկայի տվյալ նյութը:

Ինտեգրված դասի խոչընդոտը երկու ուսուցչի փոխգործակցության տեխնոլոգիան է, նրանց գործողությունների հաջորդականությունն ու հերթականությունը, նյութի ներկայացման բովանդակությունն ու մեթոդները, յուրաքանչյուր գործողության տևողությունը: Նրանց փոխազդեցությունը այս դեպքում կարող է կառուցվել տարբեր ձևերով: Դա կարող է լինել հավասարաչափ՝ նրանցից յուրաքանչյուրի հավասար մասնաբաժինով. նրանցից մեկը կարող է հանդես գալ որպես առաջնորդ, իսկ մյուսը՝ որպես օգնական կամ խորհրդատու. ամբողջ դասը կարող է վարել մի ուսուցիչ մյուսի ներկայությամբ՝ որպես ակտիվ դիտորդ և հյուր:

Փուլ առ փուլ, քայլ առ քայլ ընթանում է դասը: Յուրաքանչյուր փուլ ցույց է տալիս՝ ինչպես ճիշտ օգտագործել ժամանակը: Ուսուցման այս մեթոդը բավականին գրավիչ է նաև ուսուցիչների համար. թույլ է տալիս բացահայտել և հասկանալ երեխայի կարողություններն ու գիտելիքները, դրդում է փնտրել ուսուցման նոր, ոչ ավանդական ձևեր ու մեթոդներ: Կրթության արդյունավետությունը միշտ կախված է եղել ուսուցիչների պատրաստվածության մակարդակից: Այսօր ուսուցիչն առաջվա պես ուսուցման ուսումնառության գործընթացի գլխավոր գործող անձն է, սակայն տեղեկատվական տեխնոլոգիաների և կրթության ինտեգրացումը նպաստում է ուսուցչի նոր դերի ձևավորմանը: Ինտեգրված դասի արդյունքում սովորողը, ոչ ստիպողաբար, տանը կատարում է առաջադրանքներ, հետազոտում է, ապա քննարկում դպրոցում, որը խրախուսվում է: Այստեղ սովորողին չես պարտադրում կատարել, նա այն անում է ինքնակամ, հաճույքով: Ինտեգրված դասի ժամանակ

փոխվում են ուսուցչի և աշակերտի ֆունկցիոնալ և հաղորդակցական հարաբերությունները:

Ինտեգրված դասերն ունեն մի շարք առավելություններ.

- նպաստում են ուսուցման մոտիվացիայի բարձրացմանը, սովորողների ճանաչողական հետաքրքրության, ամբողջական գիտական աշխարհի պատկերացումների և երևույթների տարբեր կողմերից դիտելու ունակության ձևավորմանը
- նպաստում են խոսքի զարգացմանը, սովորողների մոտ ձևավորվում են համեմատելու, ընդհանրացնելու, հետևություններ կատարելու հմտություններ, ուսումնադաստիարակչական գործընթացի ակտիվացումը թեթևացնում են սովորողների ծանրաբեռնվածությունը
- նպաստում են անհատի բազմակողմանի զարգացվածությանը, ներդաշնակ և մտավոր զարգացմանը
- ինտեգրումը հնարավորություն է տալիս փաստերի միջև գտնելու այնպիսի նոր կապեր, որոնք միավորում կամ խորացնում են սովորողների դիտարկմամբ արված որոշակի հետևությունները տարբեր առարկաներում:

Ինտեգրված դասերը միջառարկայական կապերի համակարգում կարևոր մաս են կազմում: Դրանք նպատակահարմար է անցկացնել ընդհանրացնող դասերի ժամանակ, որում ի հայտ են գալիս երկու կամ ավելի առարկաների համար կարևոր խնդիրներ:

Ինտեգրումը անհրաժեշտ պայման է ժամանակակից կրթական գործընթացի համար, որի հնարավոր իրականացումը ցանկացած դպրոցի շրջանակներում կլինի անցում կրթական նոր որակական մակարդակի: Ներկա փուլում կրթության հիմնական խնդիրը մրցունակ անհատականության ձևավորումն է: Յուրաքանչյուր պատանի, ով դպրոցն ավարտում է այնպիսի կրթական մակարդակ պետք է ունենա, որ խնդրահարույց իրավիճակներում կարողանա գտնել լուծման մի քանի ուղիներ, ընտրել ռացիոնալ ճանապարհ, հիմնավորել իր որոշումները:

Ինտեգրված դասերը կյանքի են կոչում ուսուցման գործընթացը, աշխուժացնում, իմաստավորում: Սովորեցնում, թե ինչպես կիրառել տեսական գիտելիքները գործնական կյանքում:

Երեխաներին մտածելու, բացահայտելու, հորինել սովորեցնելու համար նախ ուսուցիչը պետք է ինքն իրեն կատարելագործի:

Ֆիզիկան ըստ բնույթի համարվում է ինտեգրված առարկա: Այն ամբողջությամբ լի է միջառարկայական կապերով և առաջարկում է աշակերտներին գիտելիքներ գիտության տարբեր բնագավառներից:

Կարելի է միանշանակ պնդել, որ բնագիտական առարկաները պետք է ուսումնասիրվեն միջառարկայական կապերի ստեղծման հիման վրա: Բնագիտության, կենսաբանության, ֆիզիկայի, քիմիայի, աշխարհագրության թեմաների փոխկապակցված ուսումնասիրությունը սովորողներին ցույց է տալիս աշխարհի միասնականությունը:

2.1 Ֆիզիկան և մաթեմատիկան

Հայտնի է, թե ինչ կարևոր դեր ունի մաթեմատիկական ապարատը ֆիզիկայում: Հատկապես խնդիրների լուծման ժամանակ շատ կարևոր է մաթեմատիկայի իմացությունը, հակառակ դեպքում սպասված արդյունքի չենք հասնում: «Երկրաչափական օպտիկա» թեման ուսումնասիրելիս պահանջվում են եռանկյունաչափական ֆունկցիաների լավ իմացություն, ինչպես նաև բավարար գիտելիքներ երկրաչափությունից: Հատկապես այս թեմայի շրջանակներում ինտեգրված դասերը իրենց արդյունքը կտան:

2.2 Ֆիզիկան և Ինֆորմատիկան

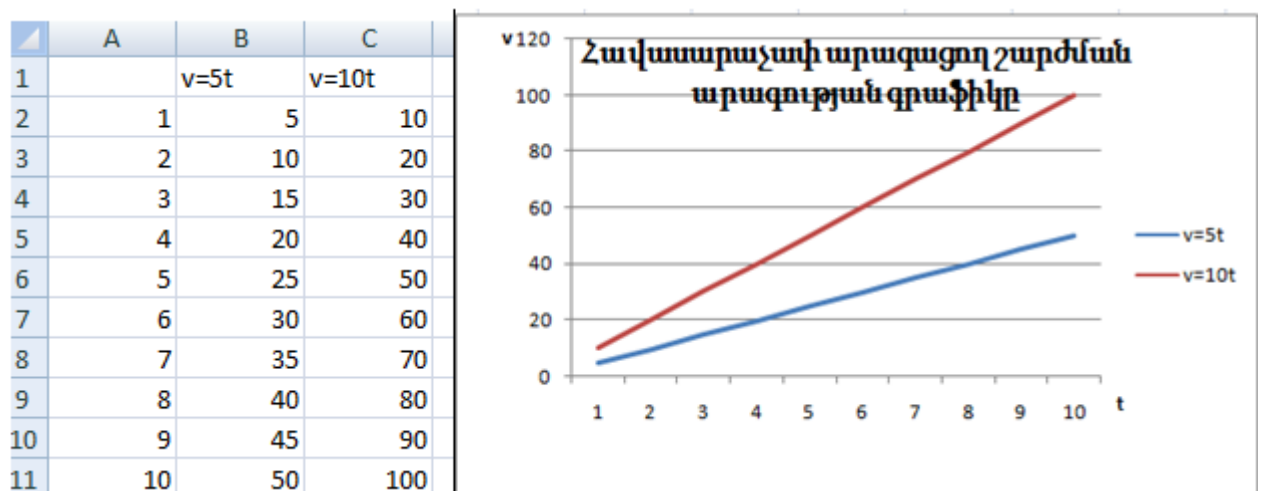
Ինտեգրված դասերի լավագույն օրինակ են համարում ինֆորմատիկայի և ֆիզիկայի համատեղ դասերը: Այստեղ որպես ինտեգրիչ և օգնող կարող է հանդես գալ ինֆորմատիկան:

Ինֆորմատիկա և ֆիզիկա առարկաների ինտեգրման ժամանակ ուսուցչի խնդիրն է սովորողների մոտ ձևավորել տեղեկատվական իրավասություն: Այդպիսի դասերը թույլ են տալիս ցույց տալ առարկաների կապը, սովորեցնում են տեսական գիտելիքները օգտագործել գործնականում, զարգացնում համակարգչային գիտելիքները, խթանում ինքնուրույն մտավոր գործունեությանը: Յուրաքանչյուր աշակերտ ակտիվ աշխատում է, նրանց մոտ ձևավորվում է հետաքրքրասիրություն, ճանաչողական ունակություններ:

«Նոր ցուցադրման ստեղծում» գործնական աշխատանքի ժամանակ սովորողները ստեղծում են շնորհանդես՝ ֆիզիկայի թեմաներից որևէ մեկի վերաբերյալ, և, ավարտելուց հետո այն ներկայացնում: Այդ ընթացքում օգտվելով համացանցի հնարավորություններից, բավականին հարուստ աշխատանքներ են ունենում ֆիզիկական այս կամ այն թեման լուսաբանող նկարներով, փորձերով: Ֆիզիկայի դասերին ցուցադրումների կիրառման դրական հետևանքներն են.

- 1) տնտեսում է ժամանակը
- 2) հեշտանում է նյութի յուրացման ընթացքը
- 3) դասը դառնում է տպավորիչ
- 4) մեծանում է դիտողականության մակարդակը
- 5) աճում է հետաքրքրությունն առարկայի նկատմամբ,
- 6) հատկապես այն արժեքավոր է, երբ կիրառվում է աշակերտների կողմից սեփական նախագծի կամ հետազոտական աշխատանքի ներկայացման համար: Այս դեպքում սալիկահանդեսը դառնում է անփոխարինելի:

8-րդ դասարանում «ֆիզիկա» առարկայից «Հավասարաչափ արագացող շարժման արագություն» թեման ուսումնասիրելիս «Ինֆորմատիկայի» ժամին Microsoft Office Excel կիրառական ծրագիրը ուսումնասիրելիս կառուցում ենք արագության գրաֆիկը, երբ շարժումը սկսվում է դադարի վիճակից՝ $V=at$, $V_0=0$:

2.3 Ֆիզիկան, կենսաբանությունը և ինֆորմատիկան:

«Լուսանկարչական ապարատ: Աչք և տեսողություն» թեման ուսումնասիրելիս ինտեգրվում է կենսաբանության համապատասխան թեմայի հետ և որպես երրորդ առարկա՝ ինֆորմատիկան՝ որպես օգնող, լրացնող առարկա: Դասը կարելի է անցկացնել տարբեր սցենարներով.

- ✓ Նախապես սովորողներին հանձնարարել շնորհանդեսներ պատրաստել
- ✓ Ներկայացնել դրանք
- ✓ Բացատրել աչքի կառուցվածքը
- ✓ Աչքի և լուսանկարչական օբյեկտիվի կառուցվածքային նմանությունները
- ✓ Ներկայացնել կարճատեսությունը և հեռատեսությունը շտկող միջոցները
- ✓ Լուծել ոսպնյակի օպտիկական ուժը որոշող խնդիրներ:

2.4 Ֆիզիկան և Քիմիան

Քիմիայի գիտելիքները կիրառվում են մոլեկուլյար ֆիզիկայի,ատոմային ֆիզիկայի դասընթացում,քանի որ տարբեր նյութերի քիմիական և ֆիզիկական հատկությունները հաշվի են առնվում քիմիական ռեակցիաներում և ֆիզիկական տարբեր երևույթներում:

2.5 Ֆիզիկան և աշխարհագրությունը

Այս առարկաները կարելի է ինտեգրել «Մթնոլորտային ճնշում» թեմայի շրջանակներում:

«Ինչո՞ւ ծովի մակարդակից 3500մ-ից բարձր լեռնային շրջաններ ժամանած նույնիսկ առողջ մարդիկ զգում են գլխապտույտ, հևոց և սրտխփոց:

- Ծովի մակարդակից շատ բարձր վայրերում օդի մեջ պարունակող թթվածնի կոնցենտրացիան և մասնիկի ճնշումը փոքր են: Հետևաբար փոքր կլիմի նաև արյան մեջ գտնվող թթվածնի մասնակի ճնշումը: Օրգանիզմում թթվածնի առաջ է բերում վերոհիշյալ տիպի երևույթները»: Նմանատիպ հարցերի ու պատասխանների միջոցով սովորողները ավելի լավ կյուրացնեն վերը նշված թեման:

2.6 Ֆիզիկան և ՆՁՊ-ն

1.Հրացանից ճիշտ կրակելու համար ոչ միայն պետք է լավ նշան բռնել, այլ նաև պետք է հրացանի կոթն ամուր սեղմել ուսին: Հակառակ դեպքում, կրակոցի ժամանակ կոթը

կհարվածի ուսին և ցավ կպատճառի կրակողին: Ինչպե՞ս է բացատրվում այդ հետհրման երևույթը:

-Նախքան կրակոցը հրացանը և գնդակը գտնվում են դադարի վիճակում, և նրանց իմպուլսը հավասար է զրոյի: Կրակոցի ժամանակ գնդակը ձեռք է բերում մի որոշակի արագություն և իմպուլս: Իմպուլսի պահպանման օրենքի համաձայն՝

հրացանն էլ պետք է միաժամանակ ձեռք բերի մեծությամբ այդպիսի իմպուլս, բայց հակառակ ուղղությամբ: Դրա հետևանքով հրացանը ենթարկվում է հետհրման: Սեղմելով կոթը ուսին՝ կարծես թե հրացանն ու կրակողը դառնում են մի մարմին: Այդ պատճառով հրացանը և մարդը ձեռք են բերում գնդակի արագությունից այնքան անգամ փոքր արագություն, արքան անգամ նրանց գումարային զանգվածը մեծ է գնդակի զանգվածից: Ահա թե ինչու, երբ կրակում են հրացանից, նրա կոթը սեղմում են ուսին:

2. Սովորողները հարստացնելով գիտելիքները, ինտեգրված դասի շրջանակներում, համոզվում են, որ առանց ֆիզիկայի իմացության գոյություն չունի ռազմական գործ:

2.7 Ֆիզիկան և Գրականությունը

Ֆիզիկան ուսումնասիրում է մեզ շրջապատող աշխարհը, բնության երևույթները, հայտնաբերում է բնության մեջ տեղի ունեցող տարբեր ֆիզիկական երևույթները միմյանց կապող օրենքները, բացահայտում երևույթների կապերն ու պատճառները:

«Բնությունը հասկանալու համար գիտություն է հարկավոր: Մենք հայտնվել ենք այս միջավայրում՝ ծնվել ենք բնության մեջ, տեսնում ենք տարբեր երևույթներ: Երբ դու հասկանում ես բնությունը, տիրապետում ես գիտությանը, սկսում ես հասկանալ, թե ինչ կարիքներ կան եւ քո գիտելիքներն օգտագործել քայլ անելու համար: Սա էլ արդեն գիտությունն է ու դրա կիրառությունը»:

Գրական ստեղծագործություններում նկարագրվող բնության երևույթները բացատրվում են ֆիզիկայի օրենքներով և օրինաչափություններով: Ֆիզիկան հենց կյանքն է...

Գրականության և ֆիզիկայի ինտեգրման արդյունքում կունենանք հետաքրքիր, բովանդակալից, ստեղծագործական դաս: Սովորողները որևէ հեղինակի ստեղծագործությունները ուսումնասիրելիս կփորձեն լուսաբանել նաև ֆիզիկայի տեսանկյունից:

Տիեզերքն այս անսահման,

Յուր ծանրությամբ ահագին,

Կախված է սուկ մի մագից

Եվ այդ մագն է իմ հոգին:

Հարց-Հովհ.Թումանյանի քառատողը ո՞ր դեպքում իրավացի կլինի:

Պատասխան-Երբ տիեզերքի կշիռը հավասար կլինի կախված մագի լարման ուժին:

... Արյունաքամ մաշի է մտնում հազարամյա արևը հին,

Արյունավառ ժպտում է մեզ այս աշխարհը իրիկնային...

... Լուսաբացին, երբ կարմրածուփ հորիզոնում հրաշուշան

Կարմիր վառվեց արևը բոբբ, որպես կռվի ազդանշան...

Ե. Չարեց

Հարց- Ինչպե՞ս է այդ ամենը բացատրվում:

Պատասխան - Լույսը մթնոլորտով որքան շատ ճանապարհ է անցնում, այնքան այն ավելի շատ է ցրվում և կորցնում է իր կապույտ գույնը և այնքան ավելի կարմրում:

Ինչպես նաև կարելի է կազմակերպել թևավոր խոսքերի մեկնաբանություններ: Օրինակ՝

- Հալած յուղի տեղ ընդունել... /Շփման ուժը փոքրանում է.../
- «Եթե սարը չի գնում Մուհամեդի մոտ, Մուհամեդն է գնում սարի մոտ»:

/Ղա հնարավո՞ր է

- կախված նրանից ,թե որ հաշվարկման համակարգում է նկարգրվում շարժումը/

- «Գյուղը կանգնի գերան կկոտրի» /Ո՞ր ուժի ազդեցությամբ է գերանը կոտրվում/

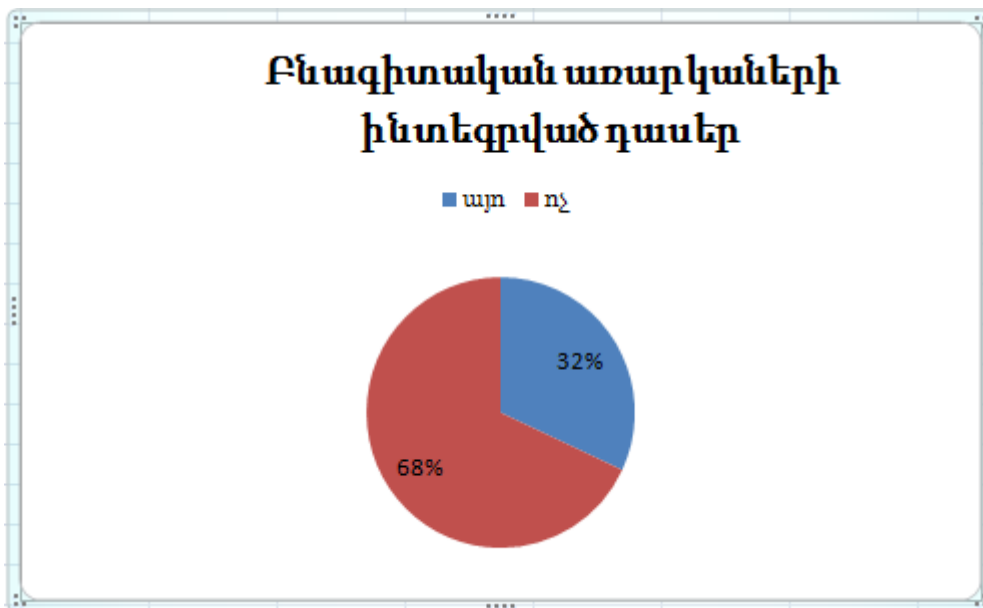
Եվ բազում նման օրինակներ:

Փորձարարական մաս

Ուսումնասիրությունը կատարել են բնագիտական առարկաներ դասավանդող շուրջ 25 ուսուցիչների հետ: «Հաճա՞խ եք անցկացնում ինտեգրված դասեր» հարցին հետևյալ պատկերն է ստացվել.

Եզրակացություն

Աշխարհը փոխվում է արագընթաց տեմպերով և անկանխատեսելիորեն: Տեղեկատվությունն ու գիտելիքները ձևավորում են մեր աշխարհայացքը: Այն ինչ մի ժամանակ թվում էր հավերժական ու անփոփոխ, այսօր միայն հարաբերական է կամ նույնիսկ ամբողջությամբ՝ սխալ:

Կրթության ոլորտի աշխատողները ամենուրեք գիտակցում են, որ դասավանդման և ուսուցման հնացված ձևերը այլևս անկարող են ստեղծել ու զարգացնել գիտելիքներ ու հմտություններ, որոնք անհրաժեշտ են քաղաքացուն գիտելիքների տնտեսության մեջ բարեկեցիկ կյանքով ապրելու համար: Հետոաբար ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ ամենուրեք, դպրոցում անհրաժեշտ են դասավանդման և ուսուցման այլընտրանքային նոր մոտեցումներ:

Այսպիսով, ելնելով ինտեգրված դասի տեսակից և ինտեգրվող առարկաների դասերի տիպերից, ուսուցիչները համատեղ կազմում են իրենց դասի նպատակները՝ զուգակցելով ընդհանուրը մասնավորի հետ, շաղկապելով ինտեգրվող նյութի բովանդակությունները տարբեր առարկաների տեսանկյուններից: Տարբեր բնագիտական առարկաների գիտելիքները ամբողջացնելով մեկտեղ առաջանում է մասնագիտական գործունեության արդյունավետ աշխատանք: Աշակերտները ավելի լավ են յուրացնում նյութը, եթե այն ձեռք են բերում սեփական հետազոտությունների շնորհիվ: Մաքսիմալ ջանքեր են կիրառում իրենց հետազոտությունները ավարտին հասցնելու համար: Դա այն շարժիչ ուժն է ,որը տալիս է սեր առարկայի հանդեպ, ջանասիրություն, վստահություն, նպատակին հասնելու մղում: Ինչը այսօր պակասում է մեր դպրոցներում, ֆիզիկայի դասավանդման գործընթացում:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. <https://infourok.ru/material.html?mid=108751>. (Յ.ճ.).
2. <https://videouroki.net/razrabotki/hamagortsakts-ayin-owsowts-man-gaghap-arakhosowt-yowne-ew-met-odnere.html>. (Յ.ճ.).
3. Մելանյա Աստվածատրյան, Ա. Ա. (2003թ). «Ինտեգրված թեմատիկ միավորներ». ժր. 256 .
- 4.Зверев Д.И., 4. З. (1977). Взаимная связь учебных предметов. *Знание* , 64-69.
- 5.Данилюк Д. А. (1997). Учебный предмет как интегрированная система. *Педагогика №4* , 89-92.
- 6.Մ.Աստվածատրյան, Գ. Թերգյան, Ա. Թորոսյան (2004). «Տեղեկատվական հաղորդակցական տեխնոլոգիաների կիրառումը հանրակրթական դպրոցում. «Աստղիկ» հրատարակչություն .
- 7.Մկրտչյան, Ն. (2005). «Տեղեկատվական հաղորդակցական տեխնոլոգիաների կիրառման կազմակերպումը դպրոցում». Երևան.